

Notitie over de afscherming van uitloopkippen in relatie tot de risico's van besmetting met aviaire influenza via trekvogels

Adviesvraag

Het Ministerie van LNV heeft het Centraal Instituut voor Dierziektecontrole (CIDC) en SOVON Vogelonderzoek Nederland verzocht om via een korte notitie informatie aan te reiken over de mogelijkheid dat uitloopkippen via trekvogels kunnen worden besmet met aviaire influenza. De vraag die daarbij specifiek aan de orde is, is of het toestaan van een bovenafscherming met netten of gaas, in plaats van een gesloten afdak, kan leiden tot een significante verhoging van het risico op besmetting van uitloopkippen met aviaire influenza ten opzichte van binnen gehouden vogels. Deze vraag kan verder worden geconcretiseerd als:

- In welke mate kunnen trekvogels in contact komen met uitloopkippen
- In welke mate kunnen virussen in faeces infectieus zijn

Adviserende partijen

Het CIDC en de vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland (hierna SOVON) beantwoorden deze vragen, vanuit hun specifieke expertise, in deze gezamenlijke notitie. Het CIDC is een onafhankelijk veterinair onderzoeksinstituut dat werkt voor de overheden en het georganiseerde landbouwbedrijfsleven. CIDC-Lelystad is verantwoordelijk voor de diagnostiek en het onderzoek ten behoeve van de vrijwaring en bestrijding van aangifteplichtige infectieziekten bij landbouwhuisdieren. SOVON verzorgt de monitoring van alle in het wild voorkomende vogels in Nederland ten behoeve van het natuurbeleid van de (rijks)overheid, het opstellen van natuurgraadmeters en ten behoeve van rapportages aan de Europese Unie.

Definitie trekvogels

Onder trekvogels worden in dit verband de vogelsoorten verstaan die ver oostelijk van Nederland broeden, en Nederland op trek kunnen passeren en/of hier korte of langere tijd kunnen verblijven. Vooral voor watervogels en steltlopers heeft Nederland een belangrijke functie als stop-over of als overwinteringsgebied. Voor een goede beantwoording van de vraag is het van belang om een scheiding te maken tussen “trekvogels ten tijde van de migratie” en “pleisterende trekvogels”.

Trekvogels ten tijde van de lange afstands-migratie

Vogels op trek kunnen grote afstanden afleggen; non-stop vluchten van twaalf uur of meer zijn gebruikelijk. Afhankelijk van de soort kunnen - zonder tussenstop - afstanden van 1000 km of meer worden overbrugd. De vogels vliegen daarbij op een hoogte waarbij vliegen de minste energie kost; veelal wordt daarbij gevlogen op een hoogte van enkele honderden meters of meer. Gedurende de trek wordt zover bekend zelden of niet ontlast. Vogels verteren het voedsel snel en het maag-darmkanaal van trekkende vogels is snel leeg waardoor ontlasting niet meer aan de orde is. Van een aantal vogelsoorten is bovendien bekend dat vlak voor vertrek het maag- en darmstelsel sterk in omvang wordt gereduceerd terwijl hart en spieren juist in omvang toenemen. In Nederland wordt op grote schaal gekeken naar zichtbare vogeltrek (duizenden waarneem-uren per jaar) maar waarnemingen van trekvogels die ontlasten zijn ongebruikelijk en in ieder geval niet beschreven. De kans dat vogels gedurende trekbewegingen¹ uitloopkippen besmetten is voor zover bekend dus gering.

Trekvogels die in Nederland pleisteren

Trekvogels verblijven gedurende de trek vaak korte of langere tijd in ons land. Op basis van de herkomstgebieden (mogelijkheid van herkomst uit besmette gebieden in zuidwest-Siberië), de populatiegrootte en risicovol gedrag kunnen soorten worden gedefinieerd waarvan de aanwezigheid in de omgeving van bedrijven met uitloopkippen een groter risico met zich meebrengt². De meeste

¹ Bedoeld wordt echte trek en niet de slaaptrek of foerageertrek of andere lokale pendelvluchten van pleisterende vogels

² Op basis van de meest recente informatie (Wetlands International/SOVON) is dit het geval bij m.n. kolgans, rietgans, wilde eend, krakeend, slobend, smient, wintertaling, zomertaling, tafleend, kuffeend, kievit, kemphaan, kokmeeuw en stormmeeuw. Hierna ook samengevat als ‘risicosoorten’.

risicosoorten zoeken (de oevers van) wateren op om te overmachten of – in het geval van eenden - om voedsel te zoeken. Ganzen, verschillende eendensoorten, steltlopers en meeuwen foerageren veelal in open graslandgebieden of op oogstresten op akkers. Deze pleisterende vogels ontlasten zowel op de foerageerlocaties als op de slaappleatsen. Groepen ganzen en zwemeenden die bij onraad opvliegen zullen gepiekt ontlasten, onder andere om gewicht kwijt te raken. Wanneer wateren of foerageergebieden die geschikt zijn voor ganzen en eenden (weilanden, akkers met oogstresten) in de directe nabijheid liggen van pluimveebedrijven met vrije uitloop, is er een reële kans dat pluimvee in contact komt met uitwerpselen van ganzen en eenden. Dit is in mindere mate ook het geval wanneer deze pluimveebedrijven zich bevinden *tussen* wateren of weilanden/akkers met oogstresten, ervan uitgaande dat ganzen of eenden gedurende deze pendelvluchten kunnen ontlasten. Hetzelfde is het geval tussen foerageergronden en wateren (slaaptrek). Bovendien kunnen trekvogels de foerageerplaatsen en waterpartijen waarin ze korter of langer verblijven besmetten, waardoor andere vogels besmet kunnen raken, waaronder niet-trekkende wilde eenden, ganzen, meeuwen en aaseters.

Conclusies en aanbevelingen

Aangenomen moet worden dat de infectieusheid van besmette uitwerpselen niet noemenswaardig afneemt gedurende de periode dat ze onderweg zijn van de vogel naar de grond. De mate waarin infectieusheid van virus in faeces afneemt is afhankelijk, van de aanvankelijke virusconcentratie, de eigenschappen van het virus, de samenstelling van de mest (vooral zuurtegraad, vocht- eiwit- en vetgehalte) en de omgevingstemperatuur. De infectieusheid zal bij hogere omgevingstemperatuur weliswaar sneller dalen maar alleen bij temperaturen rond de 70 graden Celsius gaat de infectieusheid binnen enkele minuten verloren.

Wij concluderen dat het buiten houden van uitloopkippen op locaties waar de risicosoorten pleisteren een verhoogd risico met zich meer brengt op besmetting, wanneer netten in plaats van een dicht dak wordt gebruikt. Omdat de risico's niet gekwantificeerd kunnen worden is het niet mogelijk om aan te geven of het gaat een significante verhoging van het besmettingsrisico. Een verhoogde kans op besmetting is met name aan de orde wanneer de bedrijven zich op korte afstand bevinden van wateren of voor risicosoorten geschikte voedselgebieden (open graslanden, akkers met oogstresten). In gevallen waar door de bedrijfslocatie een verhoogd risico bestaat zijn, naast de keus voor het type afscherming (gesloten dak, netten, gaas) verschillende mitigerende maatregelen denkbaar om de kans op besmetting te minimaliseren:

- ook netten/gaas gebruiken aan de zijkanten om te voorkomen dat wilde vogels onder de afdekking doorvliegen;
- diepploegen van akkers met oogstresten of van stoppelvelden die in de directe nabijheid liggen van bedrijven met uitloopkippen;
- aanbrengen van structurelementen die grasland onaantrekkelijk maken voor foeragerende ganzen, eenden en steltlopers. Denk aan visuele verstoringelementen zoals draden of linten, plaatsen van vogelverschrikkers en geluidsverstoring. Hierbij is van belang op te merken dat sommige eendensoorten, zoals Smienten, ook of vooral 's nachts kunnen foerageren;
- Vermijden dat afval of voerresten op/bij pluimveebedrijven meeuwen aanlokt die, via faeces, uitloopkippen kunnen besmetten.

Beek-Ubbergen/Lelystad, 5 september 2005

G.Koch Ph.D.
CIDC-Lelystad
Afdeling Virologie

Drs F.J.A. Saris
Directeur SOVON

